

NARRATIVA

Un jardí a l'ombra de Hitler

Urs Widmer, *L'amant de la mare*. Traducció de Lourdes Bigorra. La Magrana. Barcelona, 2001.

De l'acceleració de la història i de les seves ironies n'és representativa aquesta petita joia de la literatura suïssa. Sota l'impuls d'una aventura amorosa desgraciada –els sentiments d'una noia burgesa envers un brillant i egocèntric director d'orquestra–, veiem la construcció d'una personalitat artística a l'Europa de la primera meitat del segle XX. El fet que el pare de la protagonista s'enriqueixi gràcies a la Primera Guerra Mundial i que el seu amant ho faci amb el negoci d'una altra dona al final de la Segona ja ens ho explica tot. Amb la davallada del 1929 el diner, senzillament, canvia de mans. Clara, paralitzada pels sentiments, passa de ser una bella jove entusiasta i eficaç a esdevenir una dona gran, de nostàlgia i follia enquistades. Així ho testimonia el fill sense nom, que enregistra el procés callat de destrucció de la personalitat materna a manera de requiem. Però llegir la novel·la només com la bifurcació de dos destins no ens ho diria tot. Els mateixos fils que desintegren aquesta relació són els que capgiren el panorama europeu entre el segment del 1918 al 1939, estesos en el relat fins a l'any 1987.

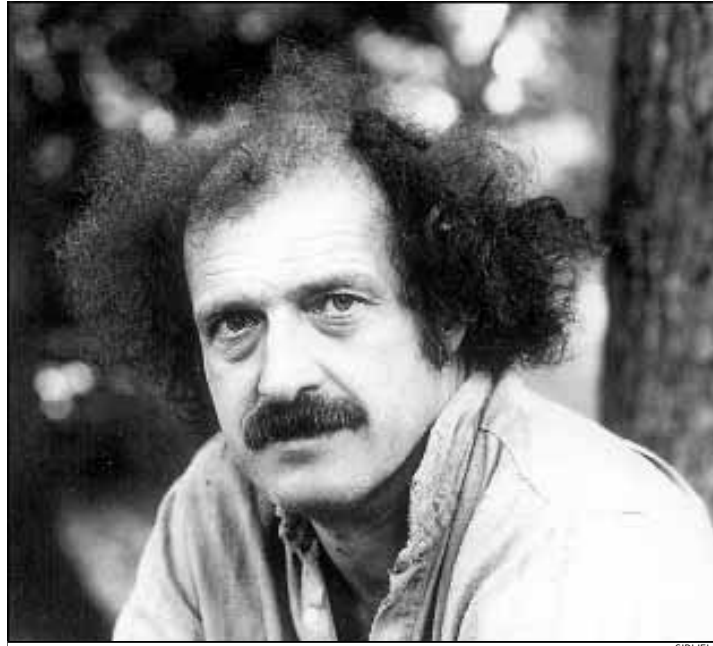
ELEMENTS NARRATIUS

La mesurada disposició de tots els elements narratius permet d'observar com Widmer vol presentar-nos aquest camí: s'inicia el text amb la formació d'una orquestra. Les dificultats que es presenten se salven gràcies al paper desinteressat de Clara per amor d'Edwin. Es tracta d'un parany dels sentits. Mentre el discurs ens porta a la fama ascendent d'aquesta ànima rectora de músics, es va destruint el món que l'envolta. Els personatges viuen passions negatives: si Clara dilapida diners i temps en el projecte del jove artista –una mena d'aprenent de director del tot imperfecte i a qui només ataca una voluntat o mania de ser músic, un sentiment semblant a la pietosa tossudesa genial del protagonista de *La llegenda del sant bevedor*–, l'home que encarna els valors culturals i que interpretarà la partitura del seu temps –Bartók, com a figura central, Conrad Beck, György Ligeti– és, en el pic del seu èxit, un home envanit, minat per l'afany de possessió d'antiguitats, indiferent a la mort de qui el va catapultar amb l'esforç personal. Representa

la perversió de la cultura, i en general el paper galdós de molts intel·lectuals durant la guerra. L'antic director d'orquestra esdevindrà, amb l'entrada de Hitler a Polònia, el cap de l'empresa d'armament del seu sogre, la seu de la qual és a l'ombra del llac.

La novel·la s'inicia amb aquesta frase: "Avui han enterrat l'amant de la meua mare". Victima dels feliços anys vint, davant l'enriquiment fàcil dels pares, Clara no té altra opció que la de viure d'amagat el seu patiment infantil. Aviat hi descobrim una personalitat interior que elabora noblement el dolor. El seu silenci és un silenci col·lectiu. Després, quan Edwin se la treu de sobre a causa d'un afany imparabile de reconeixement i diners, refà la seva vida, es casa i té un fill, però tanca el seu cor i s'amurada en l'entenebriment. Com a metàfora de la hipocresia generalitzada, Edwin li envia orquídes en els seus aniversaris i la fa membre d'honor de l'orquestra perquè pugui assistir a tots els concerts. Clara és l'arquetip de l'espectadora del món: com tants éssers anònims, ha malbaratat un destí per a l'ascens d'una realitat buida. Clara, redossada en

SUSANNA RAFART

El suís Urs Widmer és novel·lista, assagista i narrador

una butaca de primera fila, sense biografia pròpia, enfolleix mentre sona la música, el llenguatge perfecte. Ella som tots, la taca borrosa rere uns pocs protagonistes: Edwin és l'escenari i la història. (Com a fons, la revolució russa, la invasió de Polònia, els durs anys trenta, els descobriments químics en el tractament del puguó, els estudis sobre músiques exòtiques tradicionals...)

Si bé tot plegat té el ritme d'una discreta partitura menor –la generositat contra l'afany de possessió, l'amor contra la utilització dels sentiments–, en un determinat moment ens veiem transportats a una estètica de la deformació gairebé carnavalesca i un punt schnitzleriana. Último, el pare de Clara, era el besnét d'un negre fugit de la fam, que per un atzar arribà a Domodossola on

estimà una noia abans de morir. Último –el darrer fill de la fam, més al nord encara, a Suïssa. Germans i cosins restaran al Piemont en un ambient circense –l'imaginari real que recuperarà Clara en molts moments de la seva vida– on emularan el món de la representació en una festiva rebuda al Duce. Aquest moment és tan histriònic que arriba a fer de pèndol de les afinades notes que dirigeix Edwin a l'esquena de Clara i de tots nosaltres en la tranquil·la Suïssa. Veritat i fingiment, contenció estilística, silenci i follia a la vora del Lemán. L'abandó de la paraula, tal com designà George Steiner el signe de crisi de la societat i les arts dels nostres temps, té a veure amb l'actitud de la protagonista que calla, i de la novel·la mateixa que deixa pas a la música. Davant la impossibilitat de l'amor autèntic, se'ns imposa la seva imatge constructora-destructora en un jardí a l'ombra de la Segona Guerra Mundial.

Urs Widmer va néixer a Basilea l'any 1938. És autor de novel·les, assajos i contes. Tot i els premis que ja ha rebut –el Preis der Schweizer Schillerstiftung, per exemple–, aquesta darrera obra ha estat considerada la seva millor creació.

ASSAIG

La literatura, pont de tinta blava

M. ISABEL PIJOANI I PICAS

Josep Camps-Llorenç Soldevila, *Amb tinta blava*. (Literatura catalana a les Balears i Pitiüses). Proa. Barcelona, 2001.

De refrescant i sorprenent interès, *Amb tinta blava* (Literatura catalana a les Balears i Pitiüses), manual dels professors i estudiosos de la literatura Josep Camps i Llorenç Soldevila, ens submergeix en les blaves aigües mediterrànies d'una mar d'escriptores i d'escriptors que ens captiven pel seu missatge d'alta qualitat literària.

Fruit d'una experiència de renovació pedagògica, duta a terme pels docents Josep Camps, M. Josep Castilla, Llorenç Soldevila i Isabel Tirado de l'IES Alexandre Satorras de Mataró, els cursos 1992-1994, el llibre, com manifesta Josefa Salord a la *Presentació*, re-crea, inicialment, un viatge, projectat en un institut del Maresme i acomplert a Mallorca i Menorca, el qual "re-duceix la distància que, massa sovint, converteix la realitat

en desig". Aquesta aventura, embolcallada del somni de turistes adolescents, s'ha concretat en un recull didàctic d'unitats, encaminades a facilitar una ruta per les Illes Balears i Pitiüses, seguint el precedent de la *Ruta planiana* (1988) i la *Ruta cultural pel Montseny i les Guillerries* (1990). Una tria personal i intel·ligent d'autores i d'autors de textos, condicionada per motivacions i objectius clarament pedagògics, ressegueix un camí adreçat tant als estudiants com al gran públic, a tall de cartografia d'una trajectòria iniciàtica (?), pel pont de la mar Mediterrània, en un profund i enriquidor aprenentatge de la literatura illenca des dels seus saborosos orígens medievals, però també un recorregut vital per descobrir una manera de ser i de fer peculiar i universal, alhora.

EL TRAJECTE

Amb tinta blava dibuixa un itinerari dividit en 26 etapes o unitats, complementades per

una antologia de textos cadascuna. El trajecte s'inicia amb l'estudi del balear i de les seves variants a les diferents Illes, així com de la tasca duta a terme per lingüistes que s'hi han consagrat (Antoni Febrer i Cardona, Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll). Tot seguit, un passeig per les diverses manifestacions de la literatura popular ens permet assaborir la seva cançó popular profana i religiosa, sense oblidar les rondalles i llegendes que són pròpies d'aquestes contrades. A continuació, ens endinsa per la gran *forest* de la història de la literatura culta, en un recorregut cronològic i lineal, el qual alterna el criteri estètic definidor de períodes i moviments (la literatura medieval, la Il·lustració menorquina del segle XVIII, l'Escola Mallorquina i les seves distintes generacions de poetes) amb el monogràfic d'autors més representatius (Ramon Llull, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Llorenç Villalonga, Baltasar Porcel, Pau Faner). Així,

sorgeix una superba galeria d'escriptores i d'escriptors dels diferents gèneres literaris que van des dels grans cronistes medievals fins als cantautors de la Nova Cançó i als més recents grups de rock, sense deixar d'esmentar la darrera unitat, dedicada a l'anàlisi de la visió que tenen escriptors forans de la realitat illenca. L'obra es completa amb unes suggestives propostes didàctiques, amb possibilitat de solucionari per al professorat si el sol·licita a l'editorial. Una exhaustiva bibliografia i discografia, distribuïdes temàticament per unitats, i un sorprenent dietari de la *Ruta cultural i interdisciplinària a les Illes Balears* (octubre del 1994), embrí d'aquesta obra, clouen el llibre, ben estructurat i sistematitzat, escrit des d'un essencial esquematisme en un llenguatge molt entenedor, d'una claredat absoluta, que respon obertament als seus fins.

En definitiva, una literatura esdevinguda pont de tinta que ens vincula, per sempre, a la màgia literària de ses Illes, enmig de la mar blava.